ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Коч Світлани Вадимівни
«Транскордонні простори та спільноти в політичному процесі: кліважі локальності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук
за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Політичні, соціокультурні та економічні трансформації в Європі, які безперервно відбуваються протягом останніх десятиліть, супроводжуються не тільки масштабними геополітичними змінами, але й змінами організації політичного простору і діалогу між традиційними та новими учасниками соціально-політичних відносин. Зміни, які відбуваються на регіональному та світовому рівні, починаючи з другої половини XX ст., пов'язані з процесами інтеграції, регіоналізації, децентралізації, демократизації, демократичним транзитом та позбавленням держави монополії на представництво соціальних і політичних інтересів своїх громадян.

Зростання ролі регіонів, муніципалітетів, діаспор, соціально-культурних груп в процесах розвитку міжнародного суспільства і в політичних практиках сучасних держав обумовлює важливість дослідження таких рівнів політичного процесу, які виходять за межі центр-периферійних відносин всередині модерної держави і формують простір соціально-політичного діалогу, виходячи за межі суверенітету і контролю традиційних суб'єктів політики.

Практика відстеження тенденцій глобальних процесів, які відбуваються на локальному рівні реалізується у вигляді виокремлення сфери «глокальних» досліджень. Цей аспект автором дослідження підкреслено у визначенні об'єкту та предмету дослідження. Так, об'єктом дослідження визначено феномен транскордонння як результат соціально-політичних практик локальних спільнот в умовах *глобалізації*, а предметом дослідження названа реконфігурація соціально-політичних відносин в транскордонні в умовах глокалізації.

Отже, актуальність представленого дисертаційного дослідження обумовлена сучасними реаліями політичної системи, яка переживає активну стадію реструктуризації та модифікації, формування пост-національних структур. Набула актуальності проблема розвитку систем територіально-політичного контролю в периферійних, прикордонних регіонах, які є частиною транскордонних систем.

С. В. Коч визначає транскордонні системи як поліфункціональні, мультисуб'єктні, локальні або дислокальні, визанчаючи їх як складне гносеологічне явище. Феноменальні особливості транскордоння як специфічного простору соціально-політичної взаємодії розглядаються через формальні соціально-політичні умови, що склалися під впливом політик національних держав щодо периферійних та прикордонних просторів, а також через неформальні соціально-політичні практики локальних спільнот.

Визначаючи транскордоння як модель поліцентричного соціально-політичного розвитку і як форму глобальних мережевих взаємовідносин між акторами локального рівня, Коч С. В. акцентує увагу на формах організації транскордонних просторів в стратегіях і практиках інтеграційних інститутів Європейського Союзу, в практиках сучасних національних держав, в постімперських геополітичних стратегіях і в програмах розвитку мережевих соціокультурних діаспорних систем. Автор справедливо визначає в підрозділі 2.2 «Транскордоння в умовах зустрічної політичної інтеграції», що «зустрічні» стратегії культурно-політичної інтеграції посилюють неоднозначність ідентифікаційних процесів в межах спільнот транскордоння, послаблюють актуальну національну ідентичність і створюють умови для кристалізації структур автономного розвитку.

Цінним здобутком роботи є аналіз особливих форм ідентифікаційного позиціювання локальних груп транскордоння в умовах відсутності в них національно-політичного потенціалу. Автор в підрозділі 2.4 «Транскордонне позиціювання культурної ідентичності: соціально-політичний аналіз» наголошує на домінуванні прагматичного підходу у виборі стратегії

самовизначення в умовах дисфункціональної, фрагментарної системи політичного управління.

Дисфункціональність та фрагментарність політичного управління у просторі прикордоння та транскордоння, за думкою автора, є наслідком «перфорованих суверенітетів» та результатом зіткнення доцентрових та відцентрових політичних процесів. Ці процеси описані в підрозділі 4.2 як прояви «інституційної еластичності», коли система пристосовується до гнучкості формально-правового регулювання соціального порядку, а в підрозділі 4.3 – як формальні основи інституалізації мережевих транснаціональних систем, що С.В. Коч визначає як прояв глобального перемасштабування політичного простору.

Досліджуючи внутрішні умови транскордоння як простору соціально-політичного позиціювання локальних суб'єктів, автор справедливо визначає, що «визнання ефективності багаторівневого управління та подвійності суверенітету є формами суб'єктивації регіону як нового виду політичного суб'єкту та визнання архаїчності унітаризму».

У дослідженні в підрозділі 1.3 проаналізовано чинники конвергенції та дивергенції регіональних структур (кліважування простору), які, за визначенням автора, впливають на формування сталих комплексів політичних уподобань, обумовлюють логіку електоральної поведінки, пояснюють специфіку ідентифікаційних стратегій полікультурності та транскультурності. Ця теза розвивається в наступних підрозділах, коли автор досліджує структурні моделі та форми організації соціального порядку в прикордонні у підрозділі 2.3; аналізує формування образу прикордоння в контексті політики ідентичності та в практиках локальних груп в підрозділі 3.1; та визначає умови формування моделей міжгрупової соціально-політичної комунікації в умовах транскордоння в підрозділі 4.1.

У дисертації досліджено конструювання локальності як семіотичної, функціональної групи, яка створює соціальний простір своїми соціальними практиками та системою комунікаційних зв'язків. Автором, в Розділі 5

проаналізовано сучасні афірмативні практики держав щодо локальних спільнот в прикордонних просторах. Отже, привертаючи увагу до діючих соціальних і гуманітарних механізмів в політичних практиках суміжних держав, С. В. Коч акцентує увагу на нових формах лобіювання політичних інтересів національних центрів через використання етнокультурних груп.

З іншого боку, автор в Розділах 2 і 3 розглядає форми соціально-політичної презентації локальних спільнот прикордоння, демонструючи практики самовідтворення, самовідновлення та політичні механізми «самоцентрування» в прикордонні як самодостатньому регіоні – потенційному центрі. Автор досліджує конструювання соціальних систем в регіонах «прикордоння» та «транскордоння» як замкнених та самодостатніх, реконструює соціальні та політичні стратегії символізації простору дії етнокультурних груп.

Дисертаційне дослідження Коч С. В. є оригінальним, масштабним науковим дослідженням, містить об'ємну теоретико-методологічну частину та включає значну емпіричну базу дослідження. Ця робота є значним внеском в дослідження з проблем політичного розвитку транскордонних контактних просторів.

Визначаючи високий науковий рівень дослідження С.В. Коч, на нашу думку, деякі його положення потребують уточнень та зумовлюють потребу в обговоренні:

1) В підрозділі 1.1 наведено дефініції понять, якими автори визначають простори біля кордонів: «прикордоння», «прикордонна зона», «транскордоння», «прикордонний пейзаж» та інші. Яку саме категорію автор вважає найбільш прийнятною для визначення об'єкту дослідження і як традиції вітчизняних практик політологічних досліджень?

2) В підрозділі 1.1.2 представлено теорії органіцизму на початку XX століття, коли автори розглядали «рух кордонів» та територіальну експансію як форму розвитку держави. Отже, якщо виходити з такої логіки, чи можемо ми сьогодні визначати встановлення транскордонних режимів або

формування транскордонного регіону як форму експансії сучасних держав.

3) В підрозділі 4.2 автор наводить дані щодо глибини децентралізації та здійснює порівняння між деякими країнами Західної та Східної Європи в результатах реалізації принципів субсидіарності, децентралізації та зв'язку між компетенціями та повноваженнями регіонів та їх загальним розвитком. Нажаль, не наведені дані по Україні. Було би цікаво визначити позицію України в цьому рейтингу.

4) Автор вказує, що сучасні суспільно-політичні відносини трансформуються внаслідок переходу від Модерну до Постмодерну. Визначаючи ці трансформації, автор в підрозділі 3.2 вказує на виникнення нових типів націоналізмів та національних рухів як «націоналізм діаспори», «націоналізм держави», «націоналізм Батьківщини». Бажано було б, щоб автор висвітлила причини виникнення та тенденції розвитку таких практик.

5) В роботі поряд із країнами, що межують з Україною на її західному кордоні, розглядається політика і практика діалогу з діаспорами в Туреччині та Болгарії. Які мотиви автора у виборі такої географії і чи є різниця в тенденціях розвитку їх національних стратегій щодо транскордонного позиціювання?

6) В роботі показано значення європейських організацій в реалізації стратегій транскордонного співробітництва. Виникає питання щодо авторської оцінки перспектив та тенденцій формування структури політичного простору в Європі за посередництвом таких структур.

Всі наведені запитання не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження С.В. Коч і не зменшують його науково-практичної цінності.

Дисертація Світлани Вадимівни Коч «Транскордонні простори та спільноти в політичному процесі: кліважі локальності» є ґрунтовним академічним дослідженням, яке ставить і вирішує широке коло теоретичних і практичних питань. Робота виконана на високому професійному рівні, її

автореферат за змістом та структурою повністю відповідає тексту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертації.

Положення дисертаційної роботи представлені в авторській монографії (обсягом 22,3 друк. арк.), в 4 розділах колективних монографій, в 57 наукових статтях, 7 з яких опубліковано за кордоном. Матеріали дослідження були презентовані та пройшли наукову апробацію на міжнародних конференціях як в Україні, так і за кордоном.

Робота відповідає всім сучасним вимогам МОН України щодо такого роду наукових робіт, і тому автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
доктор політичних наук, доцент
Запорізького національного
технічного університету,
завідувач кафедри загальноправових
та політичних наук Д. Ю. Арабаджиєв

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * Запорізький національний технічний університет * Ідентифікаційний код 02070849 *

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ